

Pomniki Friedricha Ludwiga Jahna w Chełmsku Śląskim

Friedrich Ludwig Jahn żył w Niemczech w latach 1778-1852. Powszechnie uznawany jest on za ojca gimnastyki sportowej, gdyż zajmował się propagowaniem gimnastyki, co łączył bezpośrednio ze swoją działalnością polityczną. Gimnastykę postrzegał jako przygotowanie do walki o wolność i jedność. Sam też brał aktywny udział w walkach w czasie wojen napoleońskich i został uznany za bohatera narodowego, wojownika o jedność Niemiec pod przywództwem Prus. Po powstaniu III Rzeszy naziści, opierając się na niektórych jego rasistowskich i nacjonalistycznych wypowiedziach, postanowili przedstawiać go jako pioniera narodowego socjalizmu.

Na terenach zamieszkałych przez Niemców wzniesiono ogółem ponad 300 pomników Jahna. Na Dolnym Śląsku powstały one np. we Wrocławiu, Bolesławcu, Bolkowie, Jaworze czy też Kamiennej Górze¹. Mało kto jednak wie, że obiekt taki wzniesiono także w Chełmsku Śląskim, dziś wiosce, a niegdyś miasteczku położonym na południowych krańcach powiatu kamiennogórskiego.

O pozostałościach tego pomnika wspominał mi kiedyś Adam Antas, miłośnik historii Chełmska Śląskiego, prowadzący kawiarnię „U Apostoła” zlokalizowaną w będących wizytówką miejscowości drewnianych domach tkaczy, znanych pod nazwą „Dwunastu Apostołów”. Udałem się we wskazane przez niego miejsce, a więc do parku zlokalizowanego przy ul. Strzeleckiej, gdzie bez problemu odnalazłem pozostałości pomnika.

Z daleka wyglądają one jak nieregularny blok skalny, ponad metrowej wysokości, mający przekrój zbliżony do prostokąta o wymiarach u podstawy 1,5×0,5 metra. Jednak, przyglądając się z bliska, dostrzeżemy, zwłaszcza z drugiej strony pomnika, prawdopodobnie będącej jego tyłem, że obiekt ten został wmurowany z kamieni, a jego wnętrze wypełnione zostało cegłą dziurawką. Czy rzeczywiście są to pozostałości chełmskiego pomnika Friedricha Ludwiga Jahna?

Fakt, że takowy pomnik znajdował się właśnie w tym miejscu,

Pozostałości pomnika Friedricha Ludwiga Jahna w Chełmsku Śląskim. Wszystkie współczesne zdjęcia: Marian Gabrowski, lipiec 2023 roku

Z tyłu pozostałości pomnika widoczne są cegły, którymi wypełniono przestrzeń pomiędzy skalnymi blokami

**Przedwojenny wygląd pomnika Jahna.
Foto: Schlesischer Gebirgsbote, 19/1973, s. 300**

Fest-Ordnung
für die 50jährige Jubelfeier
des Männer-Turn-Vereins Schömburg
verbunden mit dem Bezirksturnfest.

Sonnabend, den 11. Juli 1914.

Empfang der eintreffenden Festgäste und Abgabe der Fahnen, Ausgabe der Fest-
abzeichen und Wohnungskarten im Festbüro.
Abends 7 Uhr: Kampfrichtersitzung im Vereinslokal „Hotel Kaiserhof“.
Abends 8½ Uhr: Auftreten im Rathause zum Päckelzug, darauf Begrüßungsabend im Saale
des Vereinslokales.

Sonntag, den 12. Juli 1914.

Früh 5½ Uhr: Weckruf.
Früh 6½ Uhr: Beginn des Wettturnens auf dem Festplatz; Geräte „Dreikampf“ und volks-
tümlicher „Fünfkampf“.
Vormittags 8 bis 11 Uhr: Empfang der auswärtigen Vereine, Geleit derselben nach dem
Festbüro und Abgabe der Fahnen im Jugendheim (Städtische Volksschule).
10½ Uhr: Einweihung des Jahn-Gedenksteinens in den Schießhausanlagen.
Von 11 bis 12 Uhr: Frühkonzert auf dem Marktplatz.
Mittags 12 Uhr: Mittagstisch in den zugewiesenen Standquartieren.
Nachmittags 1½ Uhr: Aufstellung des Festzuges (ohne Fahnen) am Vereinslokal und Ab-
marsch des Festzuges nach dem Marktplatz. Eintreten der Fahnen. Einreihung
der Ehrengäste und Ehrenjungfrauen. Begrüßung. Festakt. Sodann Festzug durch
die Stadt nach dem Festplatz. Auf dem Festplatz: Feste, Allgemeine Freiübun-
gen, Riegenturnen, Sondervorführungen, Turnspiele etc.

Währenddessen Konzert.

Abends 7½ Uhr: Verkündigung der Sieger.
8½ Uhr: Einmarsch nach der Stadt, Feuerwerk auf dem Marktplatz.
Nach dem Einmarsch: Ball im Vereinslokal „Hotel Kaiserhof“ und Gasthof „zum schwar-
zen Roß“.

Festschleife 50 Pfg., Festschrift 25 Pfg.
Das Festbüro befindet sich im Restaurant zur Brauerei, Ecke Landesbutter- und Lie-
bauer Straße.
Die Festmusik wird ausgeführt von der Kapelle des Infanterie-Regiments Nr. 154 aus
Jauer unter persönlicher Leitung des Königlichen Musikmeisters Herrn **Hasso Boß**.

Druck von Joh. Tschmann, Schömburg (Rheinl.).

**Program obchodów 50-lecia Męskiego Towarzystwa
Gimnastycznego w Chełmsku Śląskim**

znajduje potwierdzenie w pewnym przedwojennym przewodniku², gdzie wspomniano: *Obok domu strzeleckiego znajduje się mały park miejski z kamieniem upamiętniającym ojca gimnastyki Jahna*. Wspomniany tu dom strzelecki to nieistniejący już dziś budynek koło dawnej strzelnicy, której swą nazwę zawdzięcza dzisiejsza ul. Strzelecka. Sam pomnik zaś określono tu mianem *Turnvater-Jahn-Gedenkstein*.

Z kolei w jednym z archiwalnych numerów gazety *Schlesischer Gebirgsbote* można natrafić na zdjęcie ukazujące dawny wygląd pomnika. Wynika z niego, że obiekt ten pierwotnie był przynajmniej dwukrotnie wyższy, a na jego czołowej powierzchni zamontowano prostokątną tablicę, zapewne z informacją, komu poświęcono upamiętnienie.

Ze znanych mi źródeł wynika, że pomnik Jahna w Chełmsku Śląskim powstał dzięki staraniom tutejszego Męskiego Towarzystwa Gimnastycznego. W Archiwum Państwowym w Jeleniej Górze do dziś przechowywana jestteczka z aktami tej organizacji, a wśród zgromadzonych tam dokumentów można natrafić na program obchodów jubileuszu pięćdziesięciolecia jej istnienia³. Dowiadujemy się stąd, że uroczystości związane z odsłonięciem upamiętnienia odbyły się 12 lipca 1914 roku o godzinie 10:30.

Marian Gabrowski

Przypisy:

¹ M. Dziedzic, *Pomniki Friedricha Ludwiga Jahna na Śląsku*, [w:] *Rozprawy Naukowe AWF we Wrocławiu*, 41/2013, s. 55-65.

² *Bergstadt Schömburg in Schlesien*, Schömburg, przed 1945, s. 6.

³ Archiwum Państwowe w Jeleniej Górze, Akta miasta Chełmsko Śląskie, sygnatura 779.